

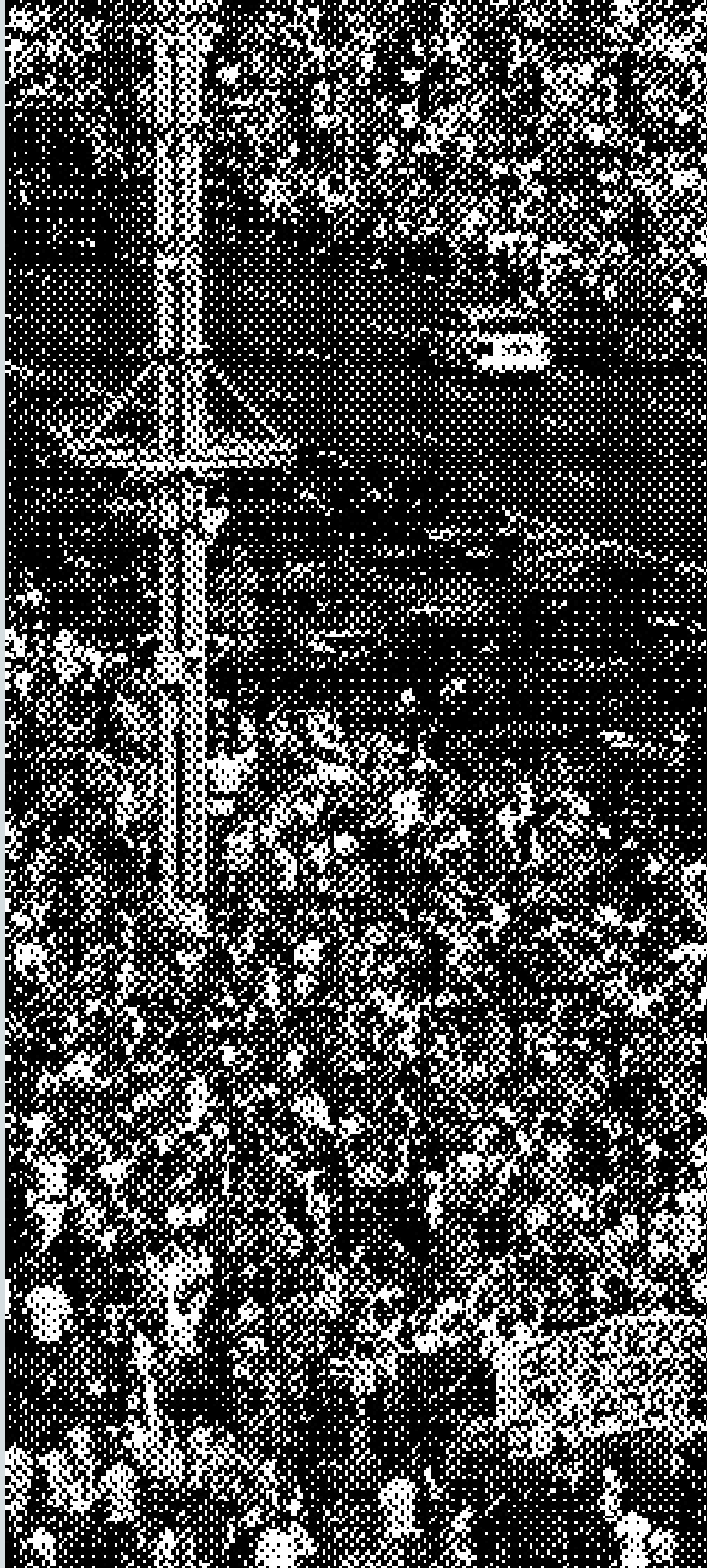
Міжнародная
платформа
па прыцягненні вінаватых да адказнасці

для

Беларусі

Другая справаздача аб ходзе
работы дзяржавам, якія
аказваюць падтрымку

Верасень 2021–студзень 2022



22 лютага 2022
Публічная

КАРОТКІ ЗМЕСТ	3
A. Уступ	5
B. Сітуацыя ў краіне	5
C. Выкананне асноўных мэтаў Платформы	6
a. Збор і кансалідацыя інфармацыі і доказаў	7
i. Мэты і план расследавання	7
ii. Бягучыя расследаванні	7
b. Захаванне, праверка і аналіз інфармацыі і доказаў	8
c. Дапамога органам крымінальнага правасуддзя і іншым органам забеспячэння адказнасці	9
i. Група УВКПЧ па разглядзе сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі	9
ii. Расследаванні і судовы пераслед нацыянальнымі органамі	10
d. Стварэнне доказных і аналітычных аглядаў	10
D. Абмен ведамі і нарошчванне патэнцыялу	10
E. Забеспячэнне дапамогі ў сферы псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі	11
F. Коардынацыя і супрацоўніцтва з ключавымі стэйкхолдэрамі	11
a. Кіруючы камітэт	11
b. Кансультатыўны савет	11
c. Іншыя беларускія і міжнародныя арганізацыі	12
G. Інфраструктура Платформы	12
a. Фінансаванне	12
b. Персанал	12
c. Стандартныя аперацыйныя працэдуры	12
d. Інфармацыйныя тэхналогіі і бяспека	13
e. Рэкамендацыі экспертаў	13
H. Сувязі з грамадскасцю і адвакатаванне	13
a. Камунікацыйная палітыка	13
b. Адвакатаванне	13
I. Падтрымка будучых механізмаў прыцягнення да адказнасці	14
J. Далейшыя планы	14

КАРОТКІ ЗМЕСТ

Нягледзячы на пагаршэнне сітуацыі з бяспекай у Беларусі і павелічэнне рызык для беларускіх сузаснавальнікаў Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі (далей – Платформа) - Праваабарончага цэнтра «Вясна» (далей – Вясна) і Міжнароднага камітэта па расследаванні катаванняў у Беларусі (далей – Міжнародны камітэт), на працягу справаздачнага перыяду, Платформа дамаглася істотных поспехаў у дасягненні сваіх мэтай па зборы, абагульненні, праверцы і захаванні інфармацыі і доказаў злачынстваў па міжнародным праве, меркавана учыненых у Беларусі, і садзейнічанні справядліваму і незалежнаму крымінальнаму судаводству ды іншым органам і працэсам прыцягнення да адказнасці, у тым ліку Групе Упраўлення Вярхоўнага камісара ААН па разглядзе сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (далей – Група УВКПЧ).

1. Фінансаванне і супрацоўнікі

На верасень 2022 г., Платформа атрымала большасць з абяцаных сродкаў ад донараў і змагла цалкам укамплектаваць супрацоўнікамі сакратарыят. З таго часу, сакратарыят Платформы, Вясна (сустаршыня Платформы), Міжнародны камітэт (сустаршыня Платформы), REDRESS (сустаршыня Платформы), і DIGNITY (старшыня Платформы) правялі значную працу па стварэнні інстытуцыйных структур, неабходных для дасягнення мэтай Платформы ў адпаведнасці з міжнароднымі стандартамі і перадавой практыкай, і выканалі асноўную працу адпаведна з планамі праекта.

2. Расследаванне

Платформа распрацавала комплексны план, згодна з якім ідзе бягучае расследаванне і збор дакументальных доказаў і сведчанняў ад пацярпелых і сведак, а таксама інфармацыі з адкрытых крыніц; гэта працоўны дакумент, які ўвесь час абнаўляецца па меры правядзення расследавання і аналізу. Для захавання такой

інфармацыі і доказаў, праверкі іх сапраўднасці, аналізу і забеспячэння іх прымальнасці ў крымінальным працэсе, Платформа забяспечыла доступ да двух спецыяльна распрацаваных лічбавых платформ. Гэтыя інструменты таксама дазваляюць прадстаўляць сабраныя доказы органам па забеспячэнні адказнасці.

3. Падтрымка Групы УВКПЧ па разглядзе сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі

Для падтрымкі Групы УВКПЧ у выкананні яе мандата па маніторынгу і справаздачнасці па сітуацыі з правамі чалавека і правядзенні ўсебаковага разгляду ўсіх меркаваных парушэнняў правоў чалавека, учыненых у Беларусі, па стане на 22 лютага 2022 года, Платформа: (i) паўторна атрымала інфармаваную згоду ад 152 пацярпелых і сведак, падзялілася іх імёнамі і кантактнымі дадзенымі з Групай і пасадзейнічала ў арганізацыі лагістыкі для правядзення значнай колькасці інтэрв'ю; (ii) прадставіла інфармацыю аб праваабаронцах, якія працуюць з сябрамі Кіруючага камітэта, што былі затрыманыя і/ці асуджаныя ў Беларусі; (iii) прадаставіла Групе доступ да інфармацыі з адкрытых крыніц аб 36 інцыдэнтах, якія адбыліся ў перыяд з мая 2020 года па верасень 2021 года і ўяўляюць цікавасць для Групы. Група таксама (iv) правяла інтэрв'ю з камандай дакументатараў Вясны па пытаннях выкарыстанай імі метадалогіі, а таксама для атрымання колькасных і якасных дадзеных па задакументаваных імі парушэннях. Цяпер, калі ўжо створана бяспечная інфраструктура для падтрымання онлайн-доступу, Платформа таксама прадастаўляе Групе доступ да поўнага збору інфармацыі і доказаў, а таксама мэтавую падтрымку ў адказ на запыты групы на працягу ўсяго тэрміну дзеяння бягучага мандата Групы і пры любым яго падаўжэнні ў будучыні. Для забеспячэння абароны пацярпелых і сведак і выканання сваіх юрыдычных абавязацельстваў, Платформа атрымала адпаведную юрыдычную кансультацыю па Агульным Рэгламенце Еўрапейскага Саюза аб абароне даных і інфармаванай згодзе.

4. Падтрымка органаў крымінальнага правасуддзя

Платформа дамаглася значнага прагрэсу ў сваім узаемадзеянні з органамі правасуддзя, у прыватнасці, з нацыянальнымі органамі крымінальнага правасуддзя і Групай УВКПЧ па разглядзе сітуацыі ў Беларусі. Платформа ўзаемадзейнічае з органамі пракуратуры шэрагу еўрапейскіх дзяржаў, якія расследуюць злачынствы па міжнародным праве, здзейсненыя ў Беларусі, ці могуць ажыццяўляць юрысдыкцыю ў іх дачыненні.

5. Падрыхтоўка аналітычных справаздач

Платформа пачала падрыхтоўку доказных і аналітычных матэрыялаў, якія будуць перададзеныя нацыянальным органам крымінальнага правасуддзя разам з сабранымі адпаведнымі доказамі для выкарыстання ў ходзе расследаванняў і судавага пераследу. У гэтых матэрыялах разглядаюцца доказы фактаў злачынства, датычнасць да іх канкрэтных асоб, а таксама кантэкст, у якім яны былі здзейсненыя. Матэрыялы складзеныя з улікам унутраных нарматыўна-прававых прадпісанняў і патрэбаў у доказах нацыянальных органаў крымінальнага правасуддзя.

6. Супрацоўніцтва з ключавымі зацікаўленымі бакамі

Для выканання гэтай працы, сакратарыят і арганізацыі-сузаснавальнікі Платформы ўдзельнічаюць у сумесным раўнапраўным партнёрстве, з паседжаньнямі Кіруючага камітэта па стратэгічных пытаннях, а таксама сустрэчамі сакратарыята з камандамі дакументатараў арганізацыі-сузаснавальнікаў па працоўных пытаннях, і правядзеннем тэматычных семінараў па канкрэтных тэмах. Перыядычна таксама адбываюцца сустрэчы з Кансультатывым саветам Платформы, а таксама сустрэчы з іншымі ключавымі стэйкхолдэрамі, накіраваныя на супрацоўніцтва ў сумежных сферах дзейнасці і абмеркаванне пытанняў, звязаных з прыцягненнем вінаватых да адказнасці. У рамках свайго падыходу, арыентаванага на пацярпелых, Платформа

дае пацярпелым, а таксама супрацоўнікам усіх арганізацый-заснавальнікаў магчымасць атрымаць псіхалагічную дапамогу і псіхасацыяльную падтрымку.

Маючы ўнікальнае становішча ва ўзаемадзеянні з дзяржавамі па пытаннях адказнасці за злачынствы па міжнародным праве, учыненыя ў Беларусі, і ў каардынацыі намаганняў паміж многімі арганізацыямі, з якімі яна ўзаемадзейнічае, Платформа зрабіла істотны ўнёсак у шматлікія абмеркаванні пытанняў прыцягнення да адказнасці на розных грамадскіх і палітычных форумах.

7. Інстытуцыянальная інфраструктура

З пункту гледжання інстытуцыйнай інфраструктуры, Платформа распрацавала шэсць комплексных стандартных аперацыйных працэдур (САП), якія рэгулююць яе дзейнасць, а таксама завяршыла стварэнне інфраструктуры лічбавай і іншай бяспекі. Таксама Платформа заручыліся і скарысталася парадамі экспертаў некалькіх вядучых арганізацый і юрыстаў, у тым ліку Міжнароднага інстытута крымінальных расследаванняў, і арганізацыі Partners in Justice International і Mnemonic.

8. Палітыка камунікацый і адвакатавання

Платформа актыўна ўдзельнічала ў палітычных форумах, у тым ліку у паседжанні падкамітэта Еўрапейскага парламента па правах чалавека, прысвечаным сітуацыі ў Беларусі ў лістападзе 2021 года, і сустрэчы міністраў АБСЕ ў Стакгольме ў снежні 2021 года. У спалучэнні з больш актыўнай камунікацыйнай палітыкай, такія ініцыятывы скіраваны на забеспячэнне большай празрыстасці працы Платформы і на стварэнне магчымасцяў для пацярпелых, беларускай грамадскасці, і ключавых стэйкхолдэраў зрабіць свой унёсак у гэтую працу.

А. Уступ

Платформа – гэта кааліцыя незалежных няўрадавых арганізацый, якія аб’ядналі намаганні для збору, кансалідацыі, праверкі і захавання доказаў грубых парушэнняў правоў чалавека, якія з’яўляюцца злачынствамі па міжнародным праве, меркавана ўчыненых беларускімі ўладамі і іншымі асобамі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2020 года і пасля іх. З гэтай мэтай, Платформа абапіраецца на бягучую працу беларускіх праваабарончых арганізацый па зборы інфармацыі аб парушэннях правоў чалавека, здзейсненых у Беларусі.

Інфармацыя і доказы, сабраныя Платформай, будуць садзейнічаць незалежным і справядлівым крымінальным расследаванням і пераследу, што праводзяцца ў адпаведнасці з міжнародным правам і стандартамі, у нацыянальных або міжнародных судах або трыбуналах, якія маюць або могуць мець юрысдыкцыю ў дачыненні да гэтых злачынстваў. Інфармацыя і доказы таксама паслужаць падтрымкай іншым механізмам, накіраваным на забеспячэнне адказнасці за злачынствы па міжнародным праве, меркавана здзейсненым у Беларусі, у тым ліку Групе УВКПЧ па разглядзе сітуацыі ў Беларусі.

Платформа была створана 24 сакавіка 2021 г. у адказ на справаздачу дакладчыка Маскоўскага механізму АБСЕ Пастаяннаму Савету АБСЕ 5 лістапада 2020 г. Сярод іншага, справаздача заклікае дзяржавы прыцягнуць да адказнасці асоб, вінаватых у катаваннях і бесчалавечным абыходжанні, у тым ліку сэксуальным гвалце, і іншых грубых парушэннях правоў чалавека, здзейсненых у сувязі з прэзідэнцкімі выбарамі ў Беларусі 9 жніўня 2020 года.

Платформа карыстаецца падтрымкай шырокага кола дзяржаў, у прыватнасці Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Ісландыі, Канады, Латвіі, Літвы, Ліхтэнштэйна, Нарвегіі, Нідэрландаў, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі і Эстоніі, а таксама Еўрапейскага Саюза.

В. Сітуацыя ў краіне

З верасня 2021 года сітуацыя ў Беларусі па-ранейшаму застаецца крытычнай. Беларускія ўлады працягваюць пераследаваць асоб, якія, на іх думку, уяўляюць пагрозу для ўрада. Пераслед уключае адвольныя арышты, утрыманне пад вартай і пераслед па адміністрацыйных і крымінальных абвінавачваннях, адвольныя ператрусы кватэр і офісаў, а таксама іншыя дзеянні, накіраваныя на запалохванне грамадзянскай супольнасці і насельніцтва Беларусі ў цэлым. Такім чынам улады пераследуюць, у прыватнасці, асоб, якія ўдзельнічаюць у мірных акцыях пратэсту, дэманструюць бел-чырвона-белую сімволіку ці выказваюць сваё крытычнае меркаванне ў сацыяльных сетках, а таксама тых, хто займаецца праваабарончай дзейнасцю або палітычным актывізмам.

Адвольныя арышты і затрыманні застаюцца найбольш вострай праблемай у Беларусі. Паводле дадзеных ПЦ «Вясна» і Міжнароднага камітэта, на 1 студзеня 2022 г. у Беларусі больш за 1000 палітвязняў.¹ Сярод іх – вядомыя праваабаронцы, палітыкі, адвакаты, журналісты і палітычныя актывісты. Сем сябраў Праваабарончага цэнтра «Вясна», у тым ліку старшыня Алесь Бяляцкі і сябра праўлення Валянцін Стэфановіч, працягваюць знаходзіцца ў зняволенні, альбо ўжо прысуджаныя да доўгіх тэрмінаў пазбаўлення волі, альбо чакаюць разгляду апеляцый.² Два вядомых апазіцыйных лідэры і члены Каардынацыйнага савета

Беларусі, Марыя Калеснікава і Максім Знак, атрымалі прысуды да 11 гадоў пазбаўлення волі ў верасні 2021 года.³ У снежні 2021 года Сяргей Ціханоўскі і іншыя палітычныя актывісты, арыштаваныя напярэдадні выбараў, былі асуджаныя і атрымалі да 18 гадоў пазбаўлення волі.⁴ На гэты момант усе вядомыя апазіцыйныя дзеячы і праваабаронцы знаходзяцца альбо ў зняволенні, альбо ў выгнанні.

У спробе прымусіць грамадзянскую супольнасць у Беларусі маўчаць, беларускія ўлады ліквідавалі большасць арганізацый грамадзянскай супольнасці. Па стане на 1 студзеня 2022 года 309 некамерцыйных арганізацый па ўсёй Беларусі былі ліквідаваныя, альбо знаходзяцца ў працэсе прымусовай ліквідацыі ў судовым парадку, або прымусова выключаны з Адзінага дзяржаўнага рэгістра юрыдычных асоб і індывідуальных прадпрыемстваў.⁵ Найстарэйшая праваабарончая арганізацыя краіны, Беларускі Хельсінкскі камітэт, была ліквідаваная па пазове Міністэрства юстыцыі; 1 кастрычніка 2021 года гэтае рашэнне было пакінутае ў сіле Вярхоўным судом пасля апеляцыі.⁶ 5 кастрычніка 2021 года па аналагічных пазовах Вярхоўным судом была ліквідаваная праваабарончая арганізацыя «Прававая ініцыятыва»,⁷ а 17 студзеня 2022 года – «Звяно».⁸ Беларускія ўлады працягваюць блакаваць доступ да сайтаў беларускіх праваабарончых арганізацый, такіх як Human Constanta,⁹ беларускіх незалежных інтэрнэт-СМІ, як Tut.by,¹⁰ і сайтаў іншых арганізацый, як Саюз палякаў у Беларусі (СПБ).¹¹

22 студзеня 2022 года ў Крымінальнаму кодэксу Беларусі ўступіла ў сілу папраўка, што дадала артыкул 193-1 "Незаконная арганізацыя дзейнасці грамадскага аб'яднання, рэлігійнай арганізацыі або фонду, альбо ўдзел у іх дзейнасці".¹² Згодна гэтага артыкула, любая супраца з НДА ці грамадскім фондам, якія былі ліквідаваныя ўладамі, караецца штрафам або пазбаўленнем волі на тэрмін да двух гадоў.¹³ Дадзеная папраўка ставіць пад значную пагрозу бяспеку і працу грамадзянскай супольнасці ў краіне, у прыватнасці, працу журналістаў, праваабаронцаў і палітычных актывістаў.

Акрамя таго, улады сістэматычна ўжываюць артыкул 19.11 Адміністрацыйнага кодэкса, які прадугледжвае пакаранне за распаўсюд «экстрэмісцкіх матэрыялаў», для спынення любой незалежнай журналісцкай дзейнасці. Толькі ў снежні «экстрэмісцкімі» было прызнана 59 інтэрнэт-рэсурсаў.¹⁴ У пералік увайшлі розныя мясцовыя Telegram-каналы і групы ў сацыяльных сетках, акаўнты ў сацыяльных сетках і YouTube-канал беларускай службы Радыё Свабода, Telegram-каналы палітыкаў Валерыя Цапкалы і Паўла Латушкі, Telegram-акаўнт Каардынацыйнай рады Беларусі, а таксама акаўнты «Вясны» ў сацыяльных сетках.¹⁵

3 верасня 2021 года сітуацыя на месцах яшчэ больш абвастралася ў сувязі з узмацненнем гуманітарнага крызісу на польска-беларускай мяжы.¹⁶

Да гэтага часу ўлады не правялі расследавання па больш чым 4000 заявах аб катаваннях і жорсткім абыходжанні ў месцах пазбаўлення волі, якія былі пададзеныя са жніўня 2020 года, а таксама ў сувязі са смерцю Аляксандра Тарайкоўскага, Генадзя Шутава, Рамана Бандарэнкі, Аляксандра Віхора і Вітольда Ашурка, а таксама іншых асоб, якія загінулі ў выніку дзеянняў дзяржаўных органаў або падчас утрымання пад вартай.

С. Выкананне асноўных мэтай Платформы

Платформа дамаглася значных поспехаў у дасягненні сваіх асноўных мэтай па зборы, кансалідацыі, праверцы і захаванню інфармацыі і доказаў злачынстваў па міжнародным праве, меркавана здзейсненых у Беларусі, і садзейнічанню

справядліваму і незалежнаму крымінальнаму судаводзтву і іншым органам і працэсам прыцягнення да адказнасці. У дадатак да значнай працы па стварэнні інстытуцыйных структур, неабходных для дасягнення мэтай Платформы ў адпаведнасці з міжнароднымі стандартамі перадавой практыкі (гл. раздзел G ніжэй), Платформа правяла істотную працу па кожным кірунку дзейнасці: (i) збор і кансалідацыя інфармацыі і доказаў; (ii) захаванне, верыфікацыя і аналіз інфармацыі і доказаў; (iii) дапамога групе УВКПЧ па разглядзе сітуацыі і органам крымінальнага права-суддзя; і (iv) стварэнне доказных і аналітычных матэрыялаў. У падтрымку гэтай дзейнасці, Платформа таксама (v) праводзіла і ўдзельнічала ў мерапрыемствах па абмене ведамі і развіццю патэнцыялу; і (vi) давала доступ да псіхалагічнай дапамогі і псіхасацыяльнай падтрымкі.

а. Збор і кансалідацыя інфармацыі і доказаў

і. Мэты і план расследавання

Пасля набору поўнага складу сакратарыята ў верасні 2021 г. (гл. раздзел G. b ніжэй), у партнёрстве з беларускімі сузаснавальнікамі, ПЦ «Вясна» і Міжнародным камітэтам па расследаванні катаванняў у Беларусі (Міжнародным камітэтам), Платформа выпрацавала пачатковыя мэты расследавання для вызначэння аб'ёму сваіх следчых задач і стварэння структур і метадалогій, неабходных для іх вырашэння. У снежні і студзені 2021, сакратарыят Платформы і арганізацыі-сузаснавальнікі распрацавалі далейшы план расследавання, падрабязна вызначыўшы мэтавыя крыніцы расследавання і доказныя і юрыдычныя аналітычныя агляды, на якіх будуць грунтавацца такая інфармацыя і доказы.

Асноўныя задачы плана расследавання ўключаюць кансалідацыю матэрыяла, ужо сабранага сузаснавальнікамі Платформы, шляхам збору дадатковай інфармацыі і доказаў па злачынствах, здзейшаных у Беларусі, у тым ліку з мэтай выяўлення адпаведнасці кантэкстуальных элементаў складу злачынства азначэнню злачынстваў супраць чалавечнасці і вызначэнне датычных да іх асоб.

План будзе карэктавацца на працягу ўсяго перыяду рэалізацыі праекта па меры прасоўвання расследавання і выяўлення новых вынікаў і следчых версій.

ii. Бягучыя расследаванні

Паводле сваіх мэтай і плана, Платформа працягвала праводзіць расследаванні, збіраць новую інфармацыю і сведчанні пацярпелых і сведкаў, а таксама з адкрытых крыніц, якія служаць пацвярджэннем ўжо задакументаваных злачынстваў або з'яўляюцца доказам злачынстваў па міжнародным праве, здзейшаных беларускімі дзяржаўнымі органамі. Такая інфармацыя і доказы грунтуюцца на значным аб'ёме матэрыялаў, сабраных Вясной і МК да стварэння Платформы, якія былі перададзеныя ў сакратарыят.

Збор інфармацыі ад пацярпелых і іншых сведак

З 1 красавіка 2021 г. Вясна і МК сабралі больш за 595 заяў пацярпелых і іншых сведак (432 мужчын і 163 жанчын) датычна меркаваных злачынстваў па міжнародным праве, у дадатак да адпаведных дакументальных доказаў, такіх як медыцынскія і судовыя матэрыялы. Следчыя сакратарыята Платформы зрабілі крокі для

правядзення дадатковых расследаванняў у адпаведнасці з мэтамі, вызначанымі ў плане расследавання. Гэтыя матэрыялы, разам са значным аб'ёмам матэрыялу, сабранага Вясной і МК да стварэння Платформы, зараз структуруюцца для захавання і аналізу ў зашыфраваным лічбавым архіве (апісаны ў раздзелах с.б. і і d ніжэй).

Збор інфармацыі з адкрытых крыніц

З верасня 2021 г. Следчыя Сакратарыята Платформы і беларускія арганізацыі-сузаснавальнікі збіралі інфармацыю з адкрытых крыніц у падтрымку будучых крымінальных працэсаў. Інфармацыя з адкрытых крыніц уключае матэрыялы, якія могуць быць выкарыстаны ў якасці доказаў асноўных элементаў злачынстваў і доказаў датычнасці, а таксама доказаў, якія сведчаць аб здзяйсненні кантэкстуальных элементаў злачынстваў супраць чалавечнасці. Доказы з адкрытых крыніц будуць занесены ў лічбавы архіў (гл.раздзел С. б. ii ніжэй) у мэтах падрыхтоўкі аналітычных справаздач і падтрымкі працэсаў па прыцягненню да адказнасці (гл. раздзелы С. С і С. d ніжэй).

в. Захаванне, праверка і аналіз інфармацыі і доказаў

Для захавання інфармацыі і доказаў, сабраных Платформай, верыфікацыі іх сапраўднасці (дзе гэта дарэчы) і аналізу, у справаздачны перыяд Платформа забяспечыла доступ да двух кастамізаваных лічбавых платформаў архівавання. Гэтыя платформы былі абраныя на падставе тыпаў і аб'ёму сабраных доказаў і метадалогіяў, неабходных для расшыфроўкі і перакладу сабраных матэрыялаў, а таксама для праверкі і захавання доказаў для крымінальнага правасуддзя і іншых мэтаў прыцягнення да адказнасці.

Першы лічбавы архіў будзе выкарыстоўвацца для назапашвання, захоўвання і аналізу інфармацыі і доказаў, сабраных у ходзе расследаванняў, у тым ліку інфармацыю, прадстаўленую пацярпелымі і іншымі сведкамі, дакументальныя доказы і некаторыя доказы з адкрытых крыніц. Пасля загрузкі, пры неабходнасці матэрыялы могуць быць расшыфраваныя і/або перакладзеныя, пазначаныя пошукавымі тэгамі і экспартаваныя для выкарыстання органамі па прыцягненню да адказнасці.

Другі лічбавы архіў з'яўляецца платформай для збору, захавання і аналізу інфармацыі з адкрытых крыніц, а таксама праверкі доказаў з дапамогай метадалогіі, адаптаванай да канкрэтных патрабаванняў працэсаў забеспячэння адказнасці. Гэты архіў мінімізуе верагоднасць таго, што інфармацыя з адкрытых крыніц, якая сведчыць аб злачынствах, здзейсненых у Беларусі, будзе страчаная з-за ўвядзення беларускімі ўладамі абмежаванняў на доступ да незалежных СМІ ці выдалення дадзеных карыстальнікамі або хостынгавымі сайтамі, якія іх размясцілі.

Важна адзначыць, што аналітычныя вынікі першага лічбавага архіва могуць быць выкарыстаны для падтрымкі працэсаў, звязаных з захаваннем і праверкай інфармацыі з адкрытых крыніц; і наадварот, інфармацыя з адкрытых крыніц, захаваная ў другім архіве і вызначаная як доказная ў дачыненні да злачынстваў, здзейсненых у Беларусі, можа быць загружаная ў першы архіў для аналізу разам з іншымі доказамі.

С. Дапамога органам крымінальнага правасуддзя і іншым органам забеспячэння адказнасці

У справаздачны перыяд Платформа дамаглася значнага прагрэсу ў сваім узамадзейні з органамі па забеспячэнні адказнасці, у прыватнасці, з Групай УВКПЧ і нацыянальнымі органамі крымінальнага правасуддзя. У наступны справаздачны перыяд прыярытэтным напрамкам працы Платформы, у дадатак да следства і аналізу, будзе пашырэнне наяўнага супрацоўніцтва.

і. Група УВКПЧ па разглядзе сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі

Платформа імкнецца аказваць усебаковую падтрымку Групе УВКПЧ у ажыццяўленні яе мандата па маніторынгу і асвятленні сітуацыі з правамі чалавека і правядзенні ўсебаковага вывучэння ўсіх меркаваных парушэнняў правоў чалавека, здзейсненых у Беларусі. Платформа шмат разоў сустракалася з супрацоўнікамі УВКПЧ і камандай Групы з мэтай аказання падтрымкі.

На сёння, Платформа пасадзейнічала доступу Групы да 152 пацярпелых і сведкаў, паўторна атрымаўшы іх інфармаваную згоду, а таксама перадаўшы Групе спіс з іх кантактнай інфармацыяй і арганізаваўшы лагістычную падтрымку ў арганізацыі значнай колькасці інтэрв'ю. Беларускія сузаснавальнікі Платформы падалі Групе інфармацыю аб праваабаронцах, затрыманых і/або асуджаных у Беларусі. Таксама Платформа правяла аналіз сабранай інфармацыі з адкрытых крыніц, каб даць Групе доступ да інфармацыі па 36 інцыдэнтах, якія адбыліся з мая 2020 па верасень 2021 гг., у дачыненні да якіх група праявіла цікавасць. Група таксама правяла інтэрв'ю з камандай дакументатараў Вясны, каб атрымаць якасныя і колькасныя дадзеныя аб задакументаваных парушэннях, а таксама аб ужытай метадалогіі.

Цяпер, калі створана бяспечная інфраструктура для забеспячэння онлайн-доступу, Платформа таксама дае Групе аддалены доступ да ўсяго свайго збору інфармацыі і доказаў, а таксама спецыяльную падтрымку па запыце групы на працягу бягучага мандата групы і ў выпадку яго будучага падаўжэння. Платформа таксама абавязалася склацаць спецыяльныя дасье з інфармацыяй і доказамі па прыярытэтных аспектах, калі такія будуць вызначаны Групай, і садзейнічаць яе доступу да іншых пацярпелых і сведкаў па меры неабходнасці, памятаючы пра абавязальства пазбягаць іх паўторнай траўматызацыі.

Пры перадачы інфармацыі і доказаў Групе, Платформа павінна захаваць свае юрыдычныя абавязальствы згодна Агульнага рэгламенту Еўрапейскага Саюза аб абароне дадзеных і працаваць у адпаведнасці з перадавымі міжнароднымі стандартамі адносна інфармаванай згоды. Перад перадачай інфармацыі і доказаў Групе, а ў мэтах забеспячэння надзейных працэдур і стандартаў для абароны прыватнасці і бяспекі пацярпелых і сведак, і выканання сваіх юрыдычных абавязальстваў, Платформа папрасіла аб заключэнні пагаднення па перадачы дадзеных, якое было канчаткова аформлена ў снежні 2021 года. Платформа атрымала спецыяльныя юрыдычныя рэкамендацыі па Агульным рэгламенце Еўрапейскага Саюза аб абароне дадзеных і інфармаванай згодзе.

ii. Расследаванні і судовы пераслед нацыянальнымі органамі

У лістападзе 2022 года, Платформа была запрошаная да ўдзелу ў паседжанні сеткі ЕС па барацьбе з генацыдам «Еўраюст» у Гаазе, Нідэрланды. Платформа распавяла аб сваёй працы і мэтах следчым і пракурорам, асабліва адзначаючы магчымасць аказання індывідуальнай падтрымкі нацыянальным ворганам у крымінальных расследаваннях і пераследзе.

З таго часу Платформа ўстанавіла кантакты з органамі пракуратуры шэрагу еўрапейскіх дзяржаваў, якія альбо вядуць расследаванне злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых у Беларусі, альбо могуць ажыццяўляць юрысдыкцыю ў дачыненні да гэтых злачынстваў, і сустрэлася з некаторымі з такіх дзяржаваў для абмеркавання магчымай падтрымкі такой дзейнасці.

Платформа ўдзельнічае і ў іншых ініцыятывах, накіраваных на падтрымку крымінальных расследаванняў і пераследу ў нацыянальных юрысдыкцыях.

d. Стварэнне доказных і аналітычных аглядаў

Пасля стварэння інфраструктуры ў падтрымку аналізу інфармацыі і доказаў, сабраных платформай, і на падставе абмеркаванняў з органамі крымінальнага прававодства, Платформа прыступіла да падрыхтоўкі доказных і аналітычных аглядаў для нацыянальных органаў пракуратуры, з мэтай іх выкарыстання ў расследаваннях і судовым пераследзе.

Бліжэйшымі месяцамі гэтыя агляды будуць дапаўняцца па меры прасоўвання расследавання і далейшага аналізу інфармацыі і доказаў. Іншыя тэмы для падрыхтоўкі адпаведных аналітычных матэрыялаў будуць вызначаны ў кансультацыях з нацыянальнымі органамі крымінальнага прававодства, а таксама іншымі органамі або працэсамі па прыцягненні да адказнасці, з якімі Платформа можа распачаць супрацоўніцтва.

D. Абмен ведамі і нарошчванне патэнцыялу

Адным з ключавых элементаў працы Платформы з'яўляецца цеснае супрацоўніцтва і падтрымка дзейнасці арганізацый-сузаснавальнікаў, праз сумеснае раўнапраўнае партнёрства. У такое супрацоўніцтва ўваходзяць рэгулярныя сустрэчы, а таксама семінары і трэнінгі па адпаведных тэмах пры падтрымцы экспертаў і кансультантаў Платформы (гл. раздзел G. e ніжэй). Акрамя супрацоўніцтва на ўзроўні кіруючага камітэта, супрацоўнікі сакратарыята Платформы працуюць у цеснай сувязі са следчай, рэдакцыйнай і іншымі камандамі арганізацый-сузаснавальнікаў.

Сакратарыят Платформы ўдзельнічае ў бесперапынным працэсе дыялогу і двухбаковага абмену ведамі з арганізацыямі-сузаснавальнікамі ў шэрагу сфер з мэтай эфектыўнага развіцця патэнцыялу для ажыццяўлення дзейнасці. Платформа таксама ацэньвае і аналізуе праведзеныя трэнінгі для павышэння іх якасці, у тым ліку з дапамогай правядзення пасля-трэнінгавых сустрэч, для эфектыўнай інтэграцыі новых ведаў у працоўны працэс.

Е. Забеспячэнне дапамогі ў сферы псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі

У рамках арыентаванага на пацярпелых падыходу да забеспячэння адказнасці за злачынствы па міжнародным праве, здзейснення ў Беларусі, Платформа лічыць сваім абавязкам забяспечыць пацярпелым аказанне навукова абгрунтаванай дапамогі ў сферы псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі (ПЗПСП). Платформа пашырыла і ўмацавала механізмы накіравання да спецыялістаў, каб забяспечыць пацярпелым доступ да службаў псіхічнага здароўя, якія прадстаўляюць паслугі ПЗПСП. Таксама Платформа распачала крокі па паляпшэнні магчымасцяў супрацоўнікаў беларускіх арганізацый-сузаснавальнікаў па прадастаўленні ПЗПСП іншым асобам, у тым ліку пацярпелым ад катаванняў і іх сям'ям. Акрамя таго, ва ўсіх супрацоўнікаў сакратарыята Платформы і партнёрскіх арганізацый ёсць магчымасць атрымаць ПЗПСП, а таксама доступ да навучання па самадапамозе і прафілактыцы выгарання.

Платформа завяршае распрацоўку стандартных аперацыйных працэдур (САП) у дачыненні да рэфармальнага механізма для аказання ПЗПСП пацярпелым для яго паслядоўнай рэалізацыі, у якія ўвойдуць рэкамендацыі ў дачыненні да канкрэтных груп рызыкі (напрыклад, ахвяраў сэксуальнага гвалту, непаўналетніх, ЛГБТ+ асоб, а таксама асоб, якія маюць залежнасць ад псіхаактыўных рэчываў) і якія будуць укараняцца з дапамогай навучання арганізацый-сузаснавальнікаў. Таксама Платформа распрацавала адзіную сістэму клінічнага маніторынгу і ацэнкі, у тым ліку па зборы дадзеных аб стрэсе, дэпрэсіі, сне і дабрабыце.

Ф. Каардынацыя і супрацоўніцтва з ключавымі стэйкхолдэрамі

Як паказана вышэй, Платформа складаецца з Кіруючага камітэта і Кансультатыўнага савета, дзе прадстаўлены беларускія і міжнародныя няўрадавыя арганізацыі, якія маюць спецыяльныя веды і вопыт у рамках мандата Платформы. Акрамя таго, Платформа ўступіла ў некалькі партнёрстваў і іншых відаў супрацоўніцтва з іншымі ключавымі стэйкхолдэрамі, апісанымі ніжэй.

а. Кіруючы камітэт

Кіруючы камітэт складаецца з вядучай арганізацыі, DIGNITY, і трох сувядучых, а менавіта Вясны, Міжнароднага камітэта, і REDRESS. Кіруючы камітэт з'яўляецца асноўным органам Платформы, якія прымае рашэнні і адказвае за стратэгічны кірунак. Разам з сакратарыятам, члены Кіруючага камітэта прымаюць актыўны ўдзел у выкананні працы Платформы. На працягу ўсяго справаздачнага перыяду Кіруючы камітэт праводзіў штотыднёвыя паседжанні, а таксама асабістыя сустрэчы па меры неабходнасці.

б. Кансультатыўны савет

Кансультатыўны савет складаецца з шасці беларускіх і васьмі міжнародных арганізацый, кожная з якіх мае досвед працы ў сферах, якія адпавядаюць дзейнасці Платформы. Перыядычна Платформа арганізуе сустрэчы з членамі Кансультатыўнага савета, каб абмяняцца інфармацыяй аб дзейнасці яго членаў і садзейнічаць каардынацыі і супрацоўніцтву, а таксама двухбаковыя сустрэчы

для абмеркавання працоўных пытанняў і ўмацавання каардынацыі (напрыклад, гл.раздзел I ніжэй).

с. Іншыя беларускія і міжнародныя арганізацыі

Платформа ўдзельнічае ў іншых форумах з іншымі няўрадавымі арганізацыямі і дзяржаўнымі суб'ектамі з мэтай абмену інфармацыяй аб сваёй працы і садзейнічання супрацоўніцтву, дзе гэта неабходна. Напрыклад, за час справаздачнага перыяду Платформа паўдзельнічала у вэбінары па універсальнай юрысдыкцыі, арганізаваным Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека, а таксама ў каардынацыйнай сустрэчы, зладжанай Цэнтрам канстытуцыяналізму і праваў чалавека і Хавам правасуддзя. Цяпер Платформа праводзіць сустрэчы з ключавымі стэйкхолдэрамі для абмеркавання супрацоўніцтва ў сумежных сферах працы.

Г. Інфраструктура Платформы

а. Фінансаванне

Падчас справаздачнага перыяду Платформа атрымала далейшае фінансаванне ад дзяржаваў, якія яе падтрымліваюць. Намер стварэння сумеснага механізма фінансавання быў часткова рэалізаваны з дапамогай Еўрапейскага фонду падтрымкі дэмакратыі (EED). Праз гэты механізм зрабілі свой унёсак дзевяць дзяржаваў, а астатнія дзяржавы выкарыстоўвалі ўжо існуючыя ўласныя механізмы фінансавання з рознымі патрабаваннямі да падачы заявак, імплементацыі і справаздачнасці. Прышлося правесці значную падрыхтоўчую працу, неабходную для выканання гэтых патрабаванняў, што прывяло да затрымак у стварэнні Платформы, у тым ліку з падборам і наймам супрацоўнікаў сакратарыята.

б. Персанал

Па стане на верасень 2021 г. Платформа ўжо мела поўны склад Сакратарыята, у тым ліку кіраўніка, мэнэджэра праекта, старэйшага пракурора, юрыста, аналітыка, двух следчых і лекара. На студзень 2022 г., каманда была ўмацавана двума юрыстамі, нанятымі сузаснавальнікам Платформы REDRESS, якія прымаюць удзел у працы па юрыдычным аналізе і расследаванні. У лютым 2022 г. Платформа прыняла на працу мэнэджэра сістэм дадзеных для працы па кіраванні дадзенымі і яшчэ аднаго рускамоўнага следчага па адкрытых крыніцах.

с. Стандартныя аперацыйныя працэдуры

Платформа стварыла шэсць комплексных Стандартных аперацыйных працэдур (САП), якімі яна і кіруецца ў сваёй працы і дзейнасці. САП датычацца пытанняў разгляду і дапаўнення стэнаграм інтэрв'ю сведак-пацярпелых, збору інфармацыі шляхам правядзення інтэрв'ю дарослых сведак-пацярпелых, збору інфармацыі шляхам расследаванняў па адкрытых крыніцах, бяспекі, унутраных рабочых працэсаў, а таксама перадачы і атрымання інфармацыі. САП паслужылі асновай для распрацоўкі дадатковага набору формаў і інструкцый, якія забяспечваюць выкананне САП у штодзённай працы Платформы.

d. Інфармацыйныя тэхналогіі і бяспека

Праз працу ў складаных палітычных умовах з вялікімі рызыкамі для бяспекі, Платформа вядзе сваю дзейнасць у аддаленым лічбавым асяроддзі, што патрабуе асабліва строгіх працэдур і пратаколаў бяспекі для абароны ўсіх задзейнічаных асоб, у тым ліку супрацоўнікаў, пацярпелых і сведак. За справаздачны перыяд Платформа скончыла ствараць інфраструктуру па бяспецы ў сваёй працы і супрацоўніцтве з усімі задзейнічанымі асобамі.

Цэнтр кібербяспекі пры Дацкай службе ваеннай разведкі кансультуе Платформу, каб усе яе сістэмы адпавядалі неабходным стандартам бяспекі.

e. Рэкамендацыі экспертаў

Для атрымання кансультацый у дачыненні да сваёй дзейнасці, Платформа заключыла дамовы з Інстытутам міжнародных крымінальных расследаванняў (ICI) і арганізацыямі Partners in Justice International (PJI) і Mnemonic. ICI ўдзельнічае ў стварэнні Стандартных аперацыйных працэдур (САП), а таксама ў трэнінгах на пэўныя тэмы. PJI кансультуе супрацоўнікаў па шэрагу тэм, якія тычацца расследаванняў Платформы, а таксама падтрымкі органаў крымінальнага правасуддзя і прыцягнення да адказнасці. Берлінская арганізацыя Mnemonic дапамагае эфектыўна выкарыстоўваць лічбавыя доказы міжнародных злачынстваў для падтрымкі працэсаў па прыцягненню вінаватых да адказнасці.

Таксама Платформа атрымала юрыдычную кансультацыю па сваіх абавязацельствах у адпаведнасці з Агульным рэгламентам Еўрапейскага Саюза па абароне дадзеных, на аснове якіх створаны ўсе працэдурны і дакументны, якімі кіруюцца сакратарыят і сузаснавальнікі.

Н. Сувязі з грамадскасцю і адвакатаванне

a. Камунікацыйная палітыка

Платформа прытрымліваецца палітыкі асцярожнасці ў публічнай камунікацыі аб сваёй дзейнасці і яе выніках. Гэта неабходна для бяспекі каманды і тых, хто прадастаўляе Платформе інфармацыю, а таксама захавання нейтральнасці і незалежнасці Платформы. У той жа час важна забяспечыць празрыстасць працы Платформы, каб пацярпелыя і беларускае грамадства ведалі аб яе дзейнасці і мелі магчымасць зрабіць свой унёсак. Таму Платформа распрацавала новую стратэгію камунікацыі, у тым ліку перапрацавала і зрабіла больш інфарматыўны вэбсайт, а таксама будзе павялічваць прысутнасць у СМІ.

b. Адвакатаванне

Да цяперашняга часу Платформа прытрымлівалася асцярожнай палітыкі адвакатавання, каб захаваць незалежнасць і бесстароннасць сваёй следчай і кансультатываючай працы. Тым не менш, Платформа рэгулярна ўступае ў двухбаковыя дыскусіі на палітычным узроўні з палітыкамі і іншымі ключавымі стэйкхолдэрамі, а часам і ўдзельнічае ў вялікіх публічных форумах. Напрыклад, 29 лістапада 2021 г., на паседжанні падкамітэту Еўрапарламента па правах чалавека, прысвечаным сітуацыі ў Беларусі, Платформа прадставіла сваю дзейнасць і распавяла пра

важнасць каардынацыі і супрацоўніцтва паміж рознымі суб'ектамі, якія працуюць у сферы прыцягнення да адказнасці. 2 снежня 2021 г., на міністэрскай сустрэчы АБСЕ ў Стакгольме Платформа распавяла аб сваёй дзейнасці і заклікала дзяржавы працягваць падтрымліваць беларускую грамадзянскую супольнасць і актыўна забяспечваць прыцягненне да адказнасці за злачынствы па міжнародным праве, здзейсненыя ў Беларусі.

I. Падтрымка будучых механізмаў прыцягнення да адказнасці

Платформа мае унікальныя магчымасці для ўзаемадзеяння з дзяржавамі па пытаннях адказнасці за парушэнні правоў чалавека і злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых ў Беларусі. Такім чынам, Платформа імкнецца зрабіць свой унёсак у дыскусіі па прыцягненню да адказнасці, што адбываюцца ў асяроддзі грамадзянскай супольнасці і на палітычных форумах, рэгулярна сустракаючыся з грамадскімі арганізацыямі і палітычнымі суб'ектамі. На гэтых форумах Платформа выкарыстоўвае ўсе магчымасці для пераадолення разрыву паміж практычнымі і палітычнымі рэаліямі існуючых механізмаў прыцягнення да адказнасці, а таксама для таго, каб інфармаваць палітычных суб'екты аб патрэбах супольнасцяў пацярпелых у сферы прыцягнення вінаватых да адказнасці.

J. Далейшыя планы

Платформа мае ўсе магчымасці для далейшага развіцця сваіх дасягненняў і поспехаў шляхам папаўнення свайго архіва інфармацыі і доказаў і пашырэння доступу да свайго сховішча дадзеных. Як больш падрабязна апісана ў папярэдніх раздзелах, Платформа: завяршыла працу па стварэнні інстытуцыйных структур, неабходных для бяспечнага збору і захавання інфармацыі і доказаў і перадачы гэтых дадзеных у органы забеспячэння адказнасці; стварыла сваё сховішча доказаў і наладзіла кантакты з суб'ектамі крымінальнага правасуддзя і групай УВКПЧ па разглядзе сітуацыі ў Беларусі; умацавала патэнцыял сакратарыята Платформы і арганізацый-сузаснавальнікаў у забеспячэнні эфектыўнасці работы па дасягненню мэтай Платформы; а таксама стварыла рэферальныя механізмы па псіхасацыяльнай падтрымцы для тых, хто якім-небудзь чынам удзельнічае ў дзейнасці Платформы.

У наступныя месяцы Платформа будзе працаваць і з іншымі беларускімі арганізацыямі, якія ўдзельнічаюць у дакументаванні і расследаванні злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых у Беларусі, у тым ліку з арганізацыямі, якія ўваходзяць у Кансультатыўны савет, і пасярэднікамі, для пашырэння сваіх крыніц інфармацыі і доказаў. Падчас гэтай працы беларускія арганізацыі, якія ўваходзяць у Кіруючы камітэт, пры падтрымцы Сакратарыята, будуць супрацоўнічаць з іншымі беларускімі арганізацыямі і дзяліцца інструкцыямі і інструментамі, распрацаванымі Платформай, з мэтай умацавання іх патэнцыялу па прымяненні перадавых стандартаў практыкі ў расследаванні злачынстваў па міжнародным праве. Такая праца будзе спрыяць цэнтралізацыі наяўнай інфармацыі і доказаў па злачынствах, здзейсненых у Беларусі, і забяспечыць аднастайнасць стандартаў, якія ўжываюцца для іх збору. У выніку, група УВКПЧ, нацыянальныя органы крымінальнага правасуддзя і іншыя суб'екты ў сферы забеспячэння адказнасці будуць мець доступ да большага аб'ёму верыфікаванай інфармацыі і доказаў, якія адпавядаюць міжнародным стандартам крымінальнага правасуддзя і на якія можна абапірацца

пры правядзенні ўнутраных крымінальных расследаванняў і пераследу, а таксама ў іншых працэсах прыцягнення да адказнасці.

Платформа таксама будзе мець справу з больш шырокім колам суб'ектаў у сферы прыцягнення да адказнасці, і працягне аказваць ім індывідуальную падтрымку ў адпаведнасці з іх патрэбамі. Таксама Платформа будзе найпрост узаемадзейнічаць з іншымі міжнароднымі праваабарончымі механізмамі.

Стварыўшы інстытуцыйныя рамкі, унутраныя працэдуры, і забяспечыўшы тэхналагічныя магчымасці ў першай фазе праекта, Платформа зможа значна павялічыць свой унёсак у справу дакументавання злачынстваў і прыцягнення вінаватых да адказнасці падчас магчымай другой фазы – на карысць пацярпелых і правасуддзя ў Беларусі.

Зноскі

- 1 Вясна, Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі ў 2021 годзе: аналітычны агляд, снежань 2021 года: [Human Rights Situation in Belarus in 2021: Analytical review \(spring96.org\)](#)
- 2 Вясна, сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі: снежань 2021 года, снежань 2021 года: [Human Rights Situation in Belarus: December 2021 \(spring96.org\)](#).
- 3 Amnesty International, Беларусь: Марыя Калесніківа і Максім Знак прысуджаныя да турэмнага зняволення за гістарычныя пратэсты, 6 верасня 2021 г.: [Belarus: Maryia Kalesnikava and Maksim Znak sentenced to jail over historic protests - Amnesty International](#)
- 4 Вясна, сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі: снежань 2021 года, снежань 2021 года: [Human Rights Situation in Belarus: December 2021 \(spring96.org\)](#).
- 5 Lawtrend, сітуацыя са свабодай аб'яднання і арганізацыямі грамадзянскай супольнасці ў Рэспубліцы Беларусь: агляд за снежань 2021 года, снежань 2021 года (на рускай мове): Сітуацыя со свабодой асацыяцый и арганізацыямі грамадзянскага общества Рэспублікі Беларусь: обзор за декабрь 2021 г. – Lawtrend – Исследования Образование Действия
- 6 FIDH, Беларусь: Апошнія праваабарончыя арганізацыі ліквідаваныя ў Беларусі, 5 кастрычніка 2021 года: [Belarus: Remaining human rights organisations liquidated in Belarus \(fidh.org\)](#)
- 7 FIDH, Беларусь: Апошнія праваабарончыя арганізацыі ліквідаваныя ў Беларусі, 5 кастрычніка 2021 года: [Belarus: Remaining human rights organisations liquidated in Belarus \(fidh.org\)](#)
- 8 Белсат, Улады ліквідуюць НДА «Звяно», абвінавачваючы яе ў «дыскрэдытацыі і экстрэмізме», 17 студзеня 2022 года: [Authorities liquidate NGO Zvyano, fault it for 'discrediting and extremism' \(belsat.eu\)](#)
- 9 Генеральная пракуратура Рэспублікі Беларусь, Пастанова пракурора горада Мінска абмяжоўвае доступ да вэб-сайту «Human Constanta», 13 студзеня 2022 года: [Постановлением прокурора города Минска ограничен доступ к интернет-сайту «Human Constanta» \(prokuratura.gov.by\)](#)
- 10 Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі –запіска Генеральнага сакратара, UN Doc. A-76-145, 19 ліпеня 2021 г.: [Situation of human rights in Belarus - Note by the Secretary-General \(A-76-145\).pdf \(reliefweb.int\)](#)
- 11 Белсат: Улады Беларусі блакуюць доступ да сайта Саюза палякаў: [Belarus authorities block access to web-site of Union of Poles \(belsat.eu\)](#)
- 12 Human Rights Watch, Рэпрэсіі супраць праваабарончых груп значаць рэпрэсіі супраць людзей у бядзе, 19 студзеня 2022 года: [Retaliating against Rights Groups Means Retaliating against People in Need | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)
- 13 Deutsche Welle, Новы інструмент у руках рэжыму: крымінальная справа за членскі білет, 18 студзеня 2022 года (на рускай мове): [Новый инструмент в руках режима: уголовное дело за членский билет | Беларусь: взгляд из Европы - спецпроект DW | DW | 18.01.2022](#)
- 14 Вясна, сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі: снежань 2021 года, снежань 2021 года: [Human Rights Situation in Belarus: December 2021 \(spring96.org\)](#).
- 15 Вясна, Тэлеграм-канал і сацыяльныя сеткі «Вясны» прызнаныя «экстрэмісцкімі», снежань 2021 года: [“Viasna” telegram channel and social networks recognized as “extremist” \(spring96.org\)](#); Вясна, сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі: снежань 2021 года, снежань 2021 года: [Human Rights Situation in Belarus: December 2021 \(spring96.org\)](#)
- 16 Human Rights Watch, “Памры тут ці ідзі ў Польшчу”: Беларусь і Польшча нясуць агульную адказнасць за парушэнні на мяжы, 24 лістапада 2021 г.: [Belarus' and Poland's Shared Responsibility for Border Abuses | HRW](#)